

**Kiválasztástan és emberi megismerés,
avagy a predestinációs tanok episztemológiai
szempontú vizsgálata**

JELIGE: TFL 616

TARTALOMJEGYZÉK

1	Bevezetés	1
2	A kiválasztástan problematikája és a kérdés tétje	1
3	A kutatáshoz felhasznált módszerek bemutatása	3
3.1	Értelmező fogalmi séma, fokális- és járulékos tudatosság	3
3.2	Az igazságról alkotott szintetikus elképzelés.....	5
3.3	Perlokúciós aktus	5
4	Vizsgálat	7
4.1	Pelagius, Erasmus	7
4.2	Arminius, lutheránus ortodoxia, római katolicizmus	8
4.3	Reformátorok	8
4.4	Infralapsariánusok, supralapsariánusok	12
5	Eredmények összegzése	14
6	Javaslat dogmatikai vizsgálatokhoz	16
7	IRODALOMJEGYZÉK	18

1 Bevezetés

Jelen dolgozat egy önállóan végzett kutatás rövid összefoglalása. Először bemutatom a címben megjelölt téma aktualitását, problematikáját, és a vizsgált kérdés tétjét. Másodszor ismertetem azokat a tudományos módszereket, melyek – bár a teológiában újként hatnak, mégis – hatékonyan segítik a problémakör elemeinek vizsgálatát. Ezt követően előveszem az eleve elrendelés tanával kapcsolatos főbb elméleteket (főleg a XVI-XVII. századig), és a korábban ismertetett módszerek segítségével elemzem őket. Vizsgálatuk során megpróbálom kideríteni az eltérő nézőpontok alapjait, premisszáit. Negyedszer összegzem kutatásom eredményeit a predestináció vonatkozásában, ill. ismertetem a kérdésben elfoglalt eltérő nézőpontok okait. Végül mintegy előremutatásként felvázolok egy újszerű módszert, mely a vizsgált problémakör fölé lép, és általános dogmatikai vizsgálati módszerként való elterjedésre tart igényt. Vagyis – sejtésem szerint - jó hasznát vehetjük különféle dogmatikai területek vizsgálata esetén.

Jelen dolgozat a Fundamentál-teológiából kiemelten foglalkozik az Isten-ember kapcsolattal, ill. az emberi megismerés témájával. Érinteni fogok hermeneutikai, szoteriológiai, dogmatörténeti és istentannal kapcsolatos területeket is.

2 A kiválasztástan problematikája és a kérdés tétje

Akár hittudományi szempontból, akár a gyakorlati keresztyénség oldaláról közelítjük meg a kérdést, egyaránt azt láthatjuk, hogy kiemelt fontosságú, aktuális problémával állunk szemben. A teljesség igénye nélkül rá kell mutatnom arra a négy elsődleges szempontra, melyek a kutatás indítóokául szolgálnak, mintegy impulzust adva.

Az egyik ilyen a gyakorlati keresztyénség területéről hat ránk. Ugyanis napjaink magyar ajkú igehirdetéseiben,¹ főként kétféle megközelítésben esik szó az eleve elrendeléssel kapcsolatos gondolatokról. Egyik táborban az ember felelősségéről és szabad akaratáról esik szó, mintha minden az emberen múlna. Nem Krisztus áldozata a hangsúlyos, hanem az ember adottságai, képességei és lehetőségei. Az ilyen típusú igeszolgálat – és tegyük hozzá, hogy a mögötte lévő gondolkodásmód is – figyelmen kívül hagy számos igehelyet,² melyek Isten szuverenitásáról és eleve elrendeléséről tanúskodnak. A másik táborban beszélnek Isten eleve elrendeléséről, mint ami az Ő szuverenitásának értelmében történik, de nem szólnak az Ige és a hit ehhez való kapcsolódásáról. Így táplálva egyfajta fatalizmust, melyben Isten szeretete és

¹ Hatalmas mennyiségű igehirdetés érhető el a gyülekezetek honlapjairól, pl. www.refbekasmegyer.hu

² Legjelentősebbek a Róm 8. és 9. fejezetei, valamint az Ef 1. és az 1Pét 1. fejezetek

félelme nélkül szabadon lehet élni, majdhogynem vétkezni, nem törődve, pl. a misszióval. A lényeg a tantétel körüli vitában elfoglalt állásponton van, vagyis az értelem és az igaznak tartás a döntő. Nem a fiducia (bizakodás) a központi. Kategorizálják a hívőket, hogy „ötponos kálvinisták-e” vagy sem. Sőt, a magát bibliahűnek nevező táborban is vannak, akik a kettős predestináció hangoztatásában odáig mennek, hogy így szólnak a néphez: „ha nem hisztek, ennek az az oka, hogy ti Isten végzése folytán a veszedelemre vagytok szánva”.³ Melyre Augustinus-szal együtt Kálvin is azt mondja, hogy az ilyen a gyávaságot táplálja, és a gonosztságot mozdítja elő, s ha a jövőre is kiterjesztve beszél így, akkor ez inkább átok mint tanítás, és az ilyen tanítót el kell távolítani az egyházból.⁴

Vagyis azt látjuk, hogy kétféle véglettel találkozunk. Vagy teljesen az emberé a felelősség és Istené semennyi, vagy éppen fordítva. Mégis mindkét gondolkodásban és igeszolgálatban közös, hogy éppen Jézus Krisztus kerül ki a figyelem középpontjából. Az evangélium és az annak hittel való megragadása nem kerül említésre a téma tárgyalásakor. Mintha ezek nem lennének kapcsolatban, vagy nem lenne kellőképpen tisztázva az, hogy milyen kapcsolatban állnak egymással. Ha az emberen múlik minden, nincs szükség Krisztusra. Ha Isten dekrétuma a döntő, s a krisztusi megvalósítás csak marginális kérdés, Krisztus nem áll a centrumban. A kérdés tétje tehát Krisztus, az igaz Evangélium és a hit! Legalábbis a gyakorlati keresztyénség szempontjából. Itt jegyzem meg, hogy mivel a teológia sosem lehet csupán önmagáért és a (hit-)tudományért, hanem minden korban a húsvér emberek üdvösségéért van, ezért jóllehet első látásra ez nem tűnik fontosnak tudományos szempontból, de mégis az.

A kutatás második indítóokául kell felismernünk a tudományos kíváncsiságot. A vizsgálat előtt ugyanis a következő kérdések foglalkoztattak. „Miért alakultak ki ezek az eltérő szemléletek a kiválasztástan kapcsán?” „Milyen eltérő kiváltó okok vannak az egyes szemléletek mögött?” „Valamilyen eltérő premisszák állhatnak a különbségek hátterében?” „Ha igen, akkor melyek azok?” „Hogyan lehetne ezeket kideríteni?” „S ha úgy tűnik sikerül kideríteni, akkor hogyan lehet arról megbizonyosodni, hogy valóban ez állt a hátterében?”

A tudományos vizsgálódásra lökést adó harmadik tényező a tiszta igazságra való törekvés. Ha sikerül megállapítani az eltérő szemléletek kiváltó okait, akkor ezek közül melyik a helyes? Melyik a hiteles? Melyik a biblikus? Teológusként fontos tisztában lennünk Isten előtti felelősségünkkel, hogy törekedjünk Őt és az igazságot megismerni. Nehogy

³ KÁLVIN, J. *A keresztyén vallás rendszere*. Bp.: Kálvin Kiadó, 1995. III, 23. 14; (246. p.) ISBN 963-300-599-x, ISBN 963-300-600-7.

⁴ Uo.

tévtanítók legyünk. Hogy a reánk bízottakat jól tudjuk pásztornálni, és jó irányú lelki fejlődésüket segítsük elő. Ez azonban csak tévedések nélkül lehetséges. Vagyis a felelősségünk is erre készítet.

Negyedik impulzus az előző továbbgondolása a jövőre egy általánosítási lépést követően. Vagyis ha meg tudtuk keresni az eltérő szemléletek kiváltó okait, és ezeket mintegy lefejtettük, továbbá meghatároztuk a leginkább követendő szemléletet, akkor az eljárás során felhasznált módszert meg kellene fogalmazni általánosan is, és kiterjeszteni két irányban. Egyrészt úgy, hogy felhasználható legyen más rendszeres teológiai problémák elemzéséhez. Másrészt úgy, hogy a jövőbeni kutatások során újként megfogalmazandó megállapítások helyessége ellenőrizhető – biztosítható – legyen a módszer által. Így egy kutatást előbbre vivő mankót adhatnánk a következő tudós teológus nemzedékek számára.

3 A kutatáshoz felhasznált módszerek bemutatása

Három módszert használtam fel, melyeket az alábbiakban mutatok be. Mindhárom az emberi megismerő tevékenységgel kapcsolatos.

3.1 *Értelmező fogalmi séma, fokális- és járulékos tudatosság*

Az episztemológia a XX. században Polányi Mihály (1891-1976) munkásságával jelentős lépést tett előre. A fizikokémikus, közgazdász és tudományfilozófus támadta a felvilágosodás óta erősen álló objektív tudomány eszményét. Bebizonyította, hogy minden tudományos ismeret kiküszöbölhetetlenül tartalmaz személyes meggyőződéseket, egyéni hiteket. Ezzel kívánta megdönteni a pozitivistá tudományfelfogást és a totalitárius társadalmi rendszerek érvényességét. Ugyanakkor igyekezett elkerülni a szubjektivizmus felé tolódást azzal, hogy a személyes tudást nem „bármilyen egyéni meggyőződésként” szabadította rá az emberiségre, hanem egy objektív külső valóság iránti személyes elköteleződésnéként értelmezte azt. Fő célja abban érthető meg, hogy amint Augustinus – Polányi szerint – lezárta a görög filozófiát, úgy akarja ő is kezdeményezni a kritikai filozófia lezárását, melyet jelmondatában is megfogalmaz: nisi credideritis, non intelligitis, azaz ha nem hiszed, nem fogod érteni.⁵ Vagyis szeretné újra felismertetni, hogy a hit minden tudás forrása (azonos az anselmushi credo, ut intelligam-mal).

Témánkhoz kapcsolódva kiemelkedik azon felismerése, mely szerint megglátásainkat és tetteinket személyes tudásunk diktálja, ami származhat saját ítélőképességünkől vagy a hagyományt közvetítő személyes példa tekintélyének való alárendelődésből. Utóbbival nem

⁵ POLÁNYI, M. *A személyes tudás*. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó, 1994. II. kötet 41. p. ISBN 963-7978-60-7

foglalkozom, csupán megjegyzem, hogy a témánk kapcsán számos teológus csupán elfogadta valamelyik számára kiemelkedő tekintély álláspontját sajátjaként. Azokra az esetekre kell most figyelni, ahol különféle teológusok saját ítélőképességük folytán jutottak el álláspontjukra. Ezek azonban megfigyelésem szerint majdnem mindig valamilyen vitában, egy később heretikusnak ítélt tanító ellenében kerültek részletesebb kidolgozásra. Gondolok itt a Pelagius-Augustinus, Erasmus-Luther, római katolikusok-reformátorok, remonstransok-contraremonstransok közötti vitákra.

Kutatásom módszere szempontjából kiemelkedő, hogy Polányi megkülönböztet két típusú tudatosságot, ún. fokális és járulékos. Fokális tudatosság az, amikor elsődlegesen figyelek valamire, például, mint tárgyra, és az a járulékos tudatosság, amit figyelmem eszközeként használok. Utóbbiakat nem önmagukban figyeljük, hanem az előbbieket figyeljük, s közben állandóan tudatában vagyunk az utóbbiaknak. Például egy szög beütésekor elsődlegesen a szögre mért ütéseink nagyságát figyeljük, és ebbe beleolvad az a járulékos tudatosság, amivel a tenyeremben lévő érzetéről rendelkezem.⁶ Akkor kezd izgalmassá válni ez a téma, amikor a kalapácsot helyettesítjük valamilyen intellektuális szerszámmal: ezek az értelmező fogalmi sémáink, melyekbe mintegy bele folyunk, saját létezésünk részévé asszimiláljuk őket.⁷ Minden tényt és történést ebben értelmezünk, ebben helyezünk el. Ez az értelmező fogalmi séma egy olyan gondolati tengely, másként egy irányító princípium, vagy alapvető vonatkoztatási rendszer, ill. koordináta rendszer amelyhez mindent viszonyítunk, s amelytől minden függ. Ezt az értelmező fogalmi sémát tulajdonképpen bizonyos előfeltevések alkotják, melyeket később nem fokálisan figyelünk. Mivel nem tudatosan figyelünk ezekre a premisszákra, ezért általában nem fejtjük ki őket a fokális téma tárgyalásakor. A premisszákat csak akkor ismerjük fel, amikor azon kezdünk elmélkedni, hogy miként állapítunk meg tényeket. Két eltérő fogalmi sémán belül ugyanaz a tapasztalat eltérő tények, és eltérő bizonyítékok formáját ölti.⁸ Mintegy példaként közlöm nyelvünk fogalmi kapcsán egyik fontos megállapítását, miszerint nyelvünk módosítása olyan új premisszákra való áttérést jelent, melyekhez semmilyen érveléssel sem juthatunk el korábbi premisszáinkból, továbbá szintén példaként egy másik figyelemre érdemes kijelentése arra vonatkozik, hogy egy ismeret valamely járulékos elemének a tudat középpontjába kerülő, fokális észlelése új tapasztalat, s általában kockázatos aktus.⁹

⁶ Polányi M.: i. m. I. kötet 105. p.

⁷ Polányi M.: i. m. I. kötet 105 - 106. p.

⁸ Ebben a bekezdésben kifejtettek alapja megtalálható Polányi, M.: i. m. I. kötet 1. rész 4. fejezet 5-6-7. pontok és 2. rész 6. fejezet 6. pont

⁹ Polányi, M.: i. m. I. kötet 2. rész 5. fejezet 9. pont

Az első módszer tehát használható arra, hogy új hozzáállást segítsen az egyes teológusok véleményének elemzésekor. Ugyanis ezzel a közelítéssel meg lehet – és kell – keresni azt az értelmező fogalmi sémát, amely alapján felállították téziseiket. Amennyiben sikerül ilyen értelmező fogalmi sémát „felfedezni”, akkor ez választ adhat a korábban megfogalmazott kérdéseinkre. Továbbá arra is alkalmazható a módszer, hogy a járulékos figyelemből fokális észlelésbe kerülő változás – vagy éppen fordított irányban történő változás – lelepleződjék, és éppen ezzel analizálható legyen a teológiai szemlélet változásának oka.

3.2 Az igazságról alkotott szintetikus elképzelés¹⁰

Érdekes megfigyelés, miszerint a keleti keresztyénség – sok egyéb mellett – abban különbözik a nyugatitól, hogy az igazság számára nem egy dolog, hanem inkább több dolog egyensúlyából következik szintetikusan. A tévtanítás pedig akkor keletkezik, ha elhagynak egy részletet a több dolog egyensúlyából.

Ebből következik számunkra egy olyan kutatási módszer, amely a hittudományban alkalmazható. Lévé, hogy (elsősorban protestáns oldalon) a teológiai kutatások alapja az isteni kijelentésből származó, tévedhetetlen, ellentmondásmentes Szentírás, ezért az abban emberi ésszel nézve ellentmondó kijelentések¹¹ helyes kezelése ezzel a módszerrel ellenőrizhető. Úgy is nevezhetjük, hogy Isten igéjében vannak paradoxonok, amelyek egyszerre igazak. Ha azonban racionális hatásra ezek egyikét el akarnánk hagyni, – hogy a paradoxont feloldjuk – akkor hibás lépést követnénk el.

Vagyis ez a módszer nem más, mint annak a vizsgálata, hogy az adott teológus meghagyta-e paradoxonnak azt, amit a Biblia így jelent ki, vagy inkább feloldani törekedett azt. Így érthetővé válhat némely korszak teológiai újítása.

Amint a fentiekből is látszik, ennél a kutatási módszernél segéd-hipotézisül használom, hogy a keresztyén hittudomány egyik alapja: a Biblia Isten kijelentése, a Szentírás 66 könyve maga a revelatio specialis.

3.3 Perlokúciós aktus

A XX. században John Langshaw Austin (1911-1960) mutatott rá, hogy nyelvünk nem csupán kijelentések megtételét végzi, hanem sok esetben egy nyelvi egység kimondása már

¹⁰ MOLNÁR, J.: *Keresztyénség*. Révkomárom: Calvin J. Teológiai Akadémia, 2003. 2.3, 2.4 és 2.5-ös fejezetei ISBN 80-968727-2-9

¹¹ Például az ApCsel 2,22-23-ban egy mondaton belül hivatkozik Péter Isten eleve elrendelésére, és a Krisztust kivégző zsidók felelősségére

önmagában is egy tett¹² – például az, hogy „Bocsánat!”. Austin beszédaktus elmélete tulajdonképpen megszüntette a platonikus különválasztást beszéd és tett között. Sőt, rámutatott arra is, hogy a nyelvi kijelentéseink fontos szempontja az a hatás, amit a beszéd annak címzettjénél el kíván érni, s ezt perlokúciós aktusnak nevezi.¹³

Austin új szemléletével közelítve az egyes teológusok kijelentéséhez, vizsgálni tudjuk azokat az ellenőrzés felől, azaz visszafelé. Úgy értem ezt, hogy ha megvizsgáljuk egy adott hittudós kijelentéseit, akkor azt kell mérlegelnünk, hogy azoknak hatása azonos-e azzal, amit a Biblia ki akar váltani a fogadó személyben? Vagyis a Szentírást olvasó személyben kiváltott hatás azonos-e azzal a hatással, amit a hittudós írása vált ki benne? Röviden megegyezik-e a Biblia és a vizsgált dogmatikai írás perlokúciós hatása?

Ennek a kutatási módszernek a segéd-hipotézise a Biblia valamennyi kiválasztástannal kapcsolatos kijelentésének egyetlen perlokúciós hatása. Mivel ehhez képest vizsgáljuk a hittudósok kijelentéseit, szükségünk van erre. Ennek megállapításához a Biblia egész üzenetének perlokúciós hatása visz közelebb. Először is tehát az a kérdés, hogy mi a Biblia fő üzenete, mi annak scopus-a? Erre választ kapunk magából az Igéből is: Krisztus. De mivel Isten ismerete kéz a kézben jár önmagunk ismeretével, ezért Krisztus ismerete szoteriológiaailag értendő. Vagyis Krisztus Messiásként való ismerete, s a Benne való hit, melyből engedelmesség fakad. Lényegében ez a megigazíttatás tanára épül: a nekem járó jogos büntetést Isten Krisztusra helyezte, viszont a Krisztusnak járó érdemeket, igazságot, szentséget, tökéletességet pedig nekem számítja be (tulajdonítja), és örök életet ad a Krisztusban való hit által. Röviden a Szentírás scopus-a az evangélium, a megigazulás tana. Ennek perlokúciós hatása a hit Krisztusban (mint személyes Megváltómban) és az istenfélelem. Egészen tömören fogalmazva Isten perlokúciós célja a revelatio specialis-szal, hogy bízzunk Benne és féljük Őt.

A predestinációval kapcsolatos kijelentések perlokúciós hatása sem tér el ettől. Éppen ezért a kutatásom jelen ponton felállított viszonyítási alapja – azaz segédhipotézise: a Szentírás kiválasztástannal kapcsolatos kijelentéseinek perlokúciós aktusa az, hogy az olvasó higgyen Krisztusban és istenfélő életet éljen.

A három kutatási módszer ismertetését követően rátérek a felhasználásukkal végzett kutatási folyamatok, és – ezek hatására előálló – eredmények bemutatására.

¹² AUSTIN, J. L.: *Tetten ért szavak*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990. Első rész. ISBN 963-05-5637-5

¹³ Austin, J. L.: i. m. 108-112. p.

4 Vizsgálat

Az egyház történetét a XVII. századig vizsgálva a predestinációt nem vallók csoportjába tartoznak a pelagianusok (és alapjait tekintve a semipelagianusok is), valamint Erasmus, az arminiánusok, a metodisták. Az eleve elrendelés elutasításából következően szerintük az embernek szabad akarata van, így az ember döntésétől függ, hogy üdvözüln-e vagy sem.

4.1 Pelagius, Erasmus

Vizsgálatom során azt találtam, hogy a kijelentett igén kívül található az érvelésük mozgató oka. Pelagius (360 körül – 418) filozófiai alapokról indult ki: Isten igazságos, azaz nem kér az embertől olyat, amit az ember ne tudna megtenni, vagyis ezért képes az ember Isten törvényének a megtartására.¹⁴ Rotterdami Desiderius Erasmus (1469-1536) az „ad fontes” elvvel vissza akart térni az eredeti szöveghez, de a Bibliában sok mindent félretett vagy átformált az ún. philosophia christiana-ra. Számára fontos az ember szabad akarata, és meg volt győződve arról, hogy a Szentírásban az erkölcsi tanítás áll a középpontban.¹⁵ Erasmus egy filozófiai istenfogalomból indult ki: Isten igazságos.¹⁶ Az emberi ész minden erejét beveti, hogy megvédje ezt az állítást, s ennek ára, hogy az ennek ellentmondani látszó, ésszel összeegyeztethetetlen, bibliai helyeket nem a szavak természetes értelme szerint magyarázza, hanem saját magyarázatokkal áll elő, vagy Órigenészre (184 körül - 254) és Jeromosra (347-419 vagy 420) hivatkozik.

Amint az első kutatási módszer ismertetésénél láttuk, minden embernek van egy értelmező fogalmi sémája, melyben elhelyezi az elméleteket, eseményeket. Jól láthatjuk ezeknél a hittudósoknál, hogy egy filozófia, ill. világszemlélet által meghatározott értelmező fogalmi sémájuk volt. Melynek lényege, hogy Isten igazságos. Ebből indultak ki. Ez azonban hiba volt, ugyanis mást jelent az, hogy Isten igazságos, és az, hogy Isten az igazság. Az első egy emberi megítélés alá helyezi Istent, míg a Szentírás tanúságtétele szerint inkább Isten maga az igazság. Vagyis Isten felette áll a mi emberi igazság-ítélettételünknek. Ezért követelheti azt, hogy tegyünk eleget törvényének, úgy, hogy egyáltalán nem is vagyunk erre képesek! Ettől még Ő nem igazságtalan, csupán mi nem gondolkodunk az isteni igazság

COLIJN, J. *Egyetemes egyháztörténet*. (hely megjelölése nélkül) Iránytű Alapítvány, 2001. 61.p. ISBN 963-9055-08-5.

¹⁵ Colijn, J.: i. m. 124. p.

¹⁶ Rotterdami Erasmus. A szabad döntésről. Bp.: Jel Könyvkiadó, 2004. 104-106, 114-115, 120, 126-127, 155-156, 169. oldalakon leírtak alapján a fő motivációja, hogy elhárítsa Istenről az igazságtalanság vádját. ISBN 963-9318-75-2.

szerint.¹⁷ Ezért jelenti ki számos helyen az emberrel szembeni követelését is (3Móz 19,2; 1Pt 1,15-16) és az ember eredendő bűnösségét, valamint képtelenségét a jóra (1Móz 6,5b; Rm 3).

Pelagius tehát egy a Biblián kívüli alapról indulva építette fel az értelmező fogalmi sémáját. Csakúgy mint Erasmus, aki számára a minden más tényt meghatározó értelmező fogalmi rendszerének kiindulópontja a kijelentett igén kívüli megállapítás: az embernek van szabad akarata, mivel Isten igazságossága ezt követeli. Mivel őket követték a semipelágiánusok, és a metodisták, ezért ezen megállapítások rájuk is igazak.

4.2 Arminius, lutheránus ortodoxia, római katolicizmus

Előzőektől kissé eltérő csoportot jelentik azok, akik már beszélnek eleve elrendelésről, de csak Isten előre látása miatt. A lutheránus ortodoxiában és a római katolicizmusban Isten az Ő előre látása (praevisio) miatt választ ki valakit, az emberi oldal eseményeitől függően. Ez az állítás szembe kerül az Isten szuverenitásáról kijelentett igékkel (Jer 32,17; Dán 4,32; Jób 23,13-14), mintha az ember befolyásolná az üdvösségét. Itt a Pelagius-féle és Erasmus-féle értelmező fogalmi sémával azonosat látunk, ahol a fő rendező elv egy az emberi ítélet által meghatározott igazságosságban van, aminek közvetítője a praevisio. A Szentírás sehol sem beszél arról, hogy a predestináció alapja az lenne, hogy Isten előre látta, ki lesz erre érdemes cselekedetei által. Lehet, hogy ötvözni akarták a predestinációt és Isten igazságosságát? Bár ez az ötvözés – az előrelátás közvetítésével – tulajdonképpen azonos az előző csoporttal, ahol az értelmező fogalmi séma egy a kijelentésen kívüli filozófiai igazságfogalom.

Hasonló mondható el Jacobus Arminiusról (1560-1609) is, aki a Róm 9-11-et úgy magyarázta, hogy Isten kiválasztását visszavezette az ember hitére: Isten már eleitől fogva látta, hogy ki fog hinni, és ezért őket választotta ki.¹⁸ Ezzel azt mondta ki tulajdonképpen, hogy az ember saját hozzájárulása is kell a bűnbocsánathoz, és Krisztus áldozata nem elegendő. Jól kidomborodik itt a bibliai alapok elhagyása (Zsid 10, 1-18).

4.3 Reformátorok

Rátérve a kiválasztástan többi értelmezésére az egyszeres és kettős predestinációt vizsgálom meg. A kiválasztástan vonatkozásában Berkhof Rendszeres teológiájában¹⁹ az Isten munkái rész alatt a II. fejezetben áttekintést ad a Predestinációról és a két megközelítésről,

¹⁷ Luther, M. A szolgálai akarat. Bp.: Magyarországi Luther Szövetség, 2006. 185. p. ISBN 963-8434-16-3. ISSN 1217-6842.

¹⁸ Colijn, J.: I. m. 229. p.

¹⁹ BERKHOF, L.: *Systematic Theology*, Edinburgh: The Banner of Truth Trust, 1959. ISBN-10: 0851510566, ISBN-13: 978-0851510569

úm. infralapsariánus és szupralapsariánus. Ezek elemzésekor elismeri, hogy az infralapsarianizmus a kevésbé filozofikus álláspont, de Kálvint kifejezetten szupralapsaristának nevezi. Ugyanakkor a hitvallások szerint mindig is infralapsariánus módon voltak megfogalmazva, bár nem ítélték el a másik nézetet sem. Berkhof állításaival ellentmondani látszik, hogy a korai hitvallások (Confessio Gallicana és Confessio Belgica is) infralapsariánusok, jóllehet Kálvin hatása ezekben jelentős. Továbbmenve, a dordrechti tantételek 6. pontjában és 7. pontjának második mondatában szupralapsariánus gondolkodás ismerhető fel. A 12-es pontban pedig, a hívő élet szubjektív tapasztalatára építve akarja táplálni az üdvbizonyosságot, ami racionális konklúzióknak tűnik.²⁰ Itt azonban szembe kerülnek az 1Jn 5,13-al. Valamint Lutherrel és bizonyos értelemben Kálvinnal is. Még Kálvin is azt írja, hogy a mi elválasztásunk felől való bizonyosságunkat nem találjuk meg önmagunkban, csak Krisztusban.²¹ Az ortodoxia korában keletkezett Dordrechti Kánon²² és az ezt követő Westminsteri Hitvallás²³ tovább viszi az iménti elemet, bővebben kifejtve a szupralapsariánus nézetet és a szubjektív alapokon álló syllogismus practicus-t. Vagyis a reformátorok korától távolodva megfigyelhető egy bizonyos racionalizmusra jellemző szemüvegen át látott teológia. Az ortodoxia érdemei ellenére – köztudottan – visszanyúlt a skolasztikus gondolkodáshoz, ami arisztotelészi elemeket ötvöz magába.²⁴ Ugyanakkor az ortodoxia képviselőinél erős az a szándék, hogy elméleteiket kimutassák a reformátoroknál, különösen is Kálvinnál. Minden ebben a szűkebb kérdésben felmerülő résztvevő láthatóan törekedett a Bibliára építeni gondolkodását. Így felmerül a kérdés, hogy vajon mi erről a reformátorok látása? Milyenek voltak ők, infra- vagy szupralapsariánusok? De még fontosabb, hogy mi a biblikus? Egyik, vagy másik? Vagy egyik sem? Vagy a Barth által javasolt megközelítés a jó? Vagy inkább Brunnerre hallgassunk? De ha valamelyik álláspont nem jó, akkor miért nem? Mi okozza az eltérő nézőpontokat? Egyáltalán mi mondható el erről a kérdésről a Biblia alapján, és mi nem? Közelebbről nézve, ezekre a kérdésekre kerestem választ itt a három kutatási módszer segítségével.

Mivel a predestinációs vitának ez a része a bibliahű táboron belül zajlik, itt nem képezi vita tárgyát az általános és a speciális kijelentés, sőt a theopneustia is közösen vallott nézet. Inkább abból adódik a különbség, ahogyan a Szentírás üzenetének értelmezése történik. Ezért

²⁰ Kaiser, B.: Szimbolika II. tantárgy előadásai 2010. tavaszán a komáromi Selye János Egyetemen

²¹ Kálvin J.: i. m. III, 24. 5. (253. p.)

²² *Dordrechti Kánonok*. Kolozsvár: Koinónia Kiadó, 2000. ISBN: 9789738022096

²³ *Westminsteri Hitvallás*. Kolozsvár: Koinónia Kiadó, 1999. ISBN: 9789739890380

²⁴ PANNENBERG, W.: *Teológia és filozófia*. Budapest: L'Harmattan, 2009. 68. p. ISBN 978-963-9457-61-4

a felhasznált ismeretelméleti módszerek nemcsak a keresztyén megismerést érintik, hanem egyben hermeneutikai vonatkozásúak is.

Joggal merül fel a kérdés, hogy mi volt pontosan a reformátorok értelmező fogalmi sémája? Biblikus volt? Ha igen, miért nem követte az utókor hűséggel? Fenntartották a paradoxont? Kiválasztástannal kapcsolatos írásaik perlokúciós aktusa azonos volt a Biblia perlokúciós aktusával?

Az első módszer segítségével vizsgálva a reformátorok (értve ezalatt Luther Mártont {1483-1546} és Kálvin Jánost {1509-1564}) értelmező fogalmi sémáját, azt találtam, hogy törekszenek arra, hogy Krisztus és a hit legyen középpontban, s második legyen csak az eleve elrendelés tana. Kálvin például ebben a kérdésben úgy fogalmaz, hogy az ő célja írásával az, hogy akik az evangéliumot magukhoz ölelték, a hitük miatt való dicsőséget az Isten hívásának tulajdonítsák.²⁵

A második módszerrel végzett vizsgálat alapján elmondható, hogy a predestinációs viták jelentős részét úgy oldották meg a reformátorok, hogy paradox módon egyszerre tanították az ember felelősségét és teljes romlottságát, ill. Isten szuverenitását.²⁶ Mivel nagyon jó összefoglalást ad erről a témáról Pink,²⁷ ezért ezzel bővebben nem foglalkozom. Mindössze annyit jegyzek meg, hogy a viták jelentős része abból indult ki, hogy az embernek van-e szabad akarata vagy sem. Láttuk, hogy biblikusan az embernek nincs szabad akarata, de mégis felelős. Mivel a paradoxon feloldhatatlan, meg kell elégednünk azzal, hogy Isten szuverén, de az ember mégis felelős (ApCsel 2,22-23). Luther és Kálvin így járt el.

Példaként álljon itt az a gondolatsora Luthernek, hogy szerinte az embernek fogalma sincs romlottságáról és fogságáról, amivel Isten szembesíteni akarja, ezért ad Igéjében felszólításokat és törvényeket, s nem azért, amiért Erasmus képzei: a felszólítás azt jelenti, hogy van is rá képessége.²⁸ Másképp úgy fogalmazza meg tömören, hogy a törvény szava nem igazolásunkra, hanem vak értelmünk megvilágosítására hangzik, a célból, hogy mindenki beláthassa, milyen jelentéktelen a képessége.²⁹ Ha valóban ilyen súlyos az ember felfogóképessége, mint Luther mondja, akkor azért kell a törvény, hogy az ember meglássa elvesztett voltát. De azután kell az Evangélium, hogy az ember a törvény alól megszabaduljon.³⁰ Ezen a ponton jól láthatjuk, hogy Luther az egész Szentírás üzenetét,

²⁵ Kálvin, J.: i. m. III, 24. 4-5. és 14.

²⁶ Luther, M.: A szolgálai akarat 185-186. p.

²⁷ Pink PINK, A. W.: *Isten szuverenitása*. Miskolc: Károlyi Gáspár Teológiai és Missziói Intézet Alapítvány, 1998. ISBN 963-03-5784-4

²⁸ Luther, M.: A szolgálai akarat 102-103. p.

²⁹ I. m. 107. p.

³⁰ I. m. 234-235. p.

valamint az ember megismerő-tevékenységét egy szoteriológiai dimenzióba ágyazottan fogja fel – vagyis a helyes értelmező fogalmi sémában. S ezután fenntartja a paradoxont: kellenek Isten felszólításai és a törvény parancsolatai. Ám éppen ekkor a helyes perlokúciós aktusra mutat: azért kell mindez, hogy belássuk jelentéktelen voltunkat és semmire sem elegendő képességünket, és megalázzuk magunkat – eszünket és értelmünket – Isten előtt.

Kálvin az *Institutio* harmadik könyvében 4 fejezeten át foglalkozik az eleve elrendeléssel, és ebből az első háromban főként Isten szuverenitását védelmezi, a rágalmak cáfolása közben. Jóllehet itt keveset utal az emberi felelősségre, valamint a predestinációnak Krisztushoz és a hithez való kapcsolódására, de ezeket a negyedik fejezetben megteszi. Tehát mondhatjuk, hogy a téma kifejtésekor fenntartja a paradoxont.

Jóllehet a viták kontextusa sok esetben abba az irányba tolta el a teológusok értekezéseit, hogy a védekezés és támadás váltakozása közben nem helyeztek kellő figyelmet az egyensúly fenntartására. Ezért egyoldalú elbillenés érzékelhető az utókor szemléletében, melyet elődeik írásainak rosszul közelített olvasása formálhatott. Például ha az előbb említett (Kálvin az *Institutio* harmadik könyvében) 4 fejezetet nézzük, akkor ez alapján bár Kálvin helyesen gondolkodott és írt, de az ő írásait tanulmányozó olvasónál a megértésben aránytalanságok léphetnek fel – ami meg is történt a református ortodoxiában.

A perlokúciós aktussal tudatosan számolt Luther is és Kálvin is.³¹ Láttuk, hogy a Szentírás perlokúciós aktusa hit Krisztusban és az istenfélelem. Ezzel teljesen egybevág Luther, aki a *Kis Kátéjában*³² az első parancsolat magyarázatánál ezt írja: „Istent mindennél jobban féljük, szeressük és Őbenne bízunk”. Majd – jó tanár lévén – minden további parancsolat magyarázatát így kezdi: „Istent féljük és szeressük”.³³ Kálvin ezt írja: „ha azt kérdezik, milyen az az épülés, amelyet az Írásból kell nyernünk, akkor az egész egy szóba foglalva azt felelhetjük: arról van szó, hogy az Írás által megtanuljuk bizodalmunkat Istenbe vetni és az Ő félelmében járni.”³⁴ Vagyis nála is kiemelten szem előtt van tartva ez a hatás, és helyesen kezeli.

Röviden, a biblikus értelmező fogalmi sémára való fokális figyelem perlokúciós hatása – Luther és Kálvin szerint is – a hit Krisztusban és az istenfélelem.

³¹ Perlokúciós cél felől való értelmezéshez ld. például Luther, M.: A szolgai akarat 132, 157-159, 180. oldalak és Kálvin, J.: A keresztyén vallás rendszere III, 23. 12. és III, 24. 14 -15.

³² Luther, M.: *Kis Káté*. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1929.

³³ Uo.

³⁴ CR (Corpus Reformatorum. Calvini Opera.) 9,825 in NIESEL, W. *Kálvin teológiája*. Bp.: Kálvin Kiadó, 1998. 21. p. ISBN 963-300-737-2.

4.4 *Infralapsariánusok, supralapsariánusok*

A lapsariánus nézetek értékelése előtt szeretnék rámutatni, hogy azoknak van egy közös alapja. A figyelmük középpontjába állított kérdés. Még ha különféle megállapításra jutnak is, mégis kiemelten vizsgálják ezt a kérdéskört. Az infralapsariánusok-szupralapsariánusok közötti vita természeténél fogva középpontba helyezi a predestináció témáját. Vizsgálatom szerint azonban mindkettő azonos abban, hogy bár jó szándékkal ki akarják fejteni a predestinációs tant, mégis negatív az eredményességük, mert figyelmük középpontjába állítanak egy olyan témakört, amit így ebben a formában nem lenne szabad. Annál fogva, hogy a kegyelmet leíró és a hitre jutás okát Istenre visszavezető igéket figyelme középpontjába állítja, beleütközik olyan problémákba, melyekről biblikusan nem lenne szabad kijelentést tennie. Egyrészt a teodícea kérdését kell Isten tervébe illeszteniük, ha másként nem, legalább permisszíven. Meglátásom szerint azonban Isten ennek ismeretét elzárta előlünk, csupán az erre adandó feleletét, mint reakcióját adja meg az eszkatológiában. Másrészt az időbeliség problémájába keverednek bele, azaz a kiválasztást el akarják helyezni a teremtés, bűneset időbeli sorrendjében. Bár a szupralapsariánusok ragaszkodnak némely ige (Ef 1,4) alapján a teremtés előtti kiválasztáshoz, az infralapsariánusok a kijelentés történetisége alapján a bűneset utánra teszik a kiválasztást. Azonban Isten és az idő (pl.: Zsolt 90,4; 2Pét 3,8) egy olyan titok, amit meg kellene hagyni titoknak, és nem lenne szabad spekulációkba bocsátkozni. Harmadrészt, bizonyos mértékben, mindkettő csonkítja az üdvösség objektív lehetőségéről alkotott képet. Pedig Isten mindenkinek kínálja az üdvösséget az objektív megismerési princípiumnak – azaz az igének, hittel – vagyis a szubjektív megismerési princípiummal való megragadását. A Biblia komplex kijelentésként, bizonyosságot tesz arról is, hogy Krisztus meghalt az övéiért, de arról is, hogy Krisztus meghalt a világért (Jn 3,16; Jn 1,29). Ez egy feloldhatatlan logikai probléma nekünk, embereknek, melyet így kellene meghagynunk. De amikor a logikusan gondolkodó protestáns ortodoxia egyoldalúan kiemeli ebből a paradoxonból a részlegeset, elhanyagolva az általánosat, Isten komplex kijelentésének általános üdvígéretét egyoldalúvá teszi.³⁵

Megjegyzésként szabadjon megfogalmaznom, hogy a három titok, melyekbe beleütköznek a lapsariánus nézetek, arra hívják fel a figyelmünket, hogy komolyan kell vennünk Isten „füstjét”. Ezalatt értem azt, hogy amit Isten nem akart a tudomásunkra hozni, azt ne akarjuk megtudni. Amint számos teofánia esetén füst vagy felhő takarta el az emberek szeme elől Isten teljességét (Ézs 6,4; 2Móz 20,21; 1Kir 8,11), úgy nekünk sem szabad

³⁵ Kaiser, B.: Szimbolika II. tantárgy előadásai 2010. tavaszán a komáromi Selye János Egyetemen

spekulációkba bocsátkoznunk.³⁶ Ugyanakkor megértem, hogy nem ez volt a lapsariánus nézetek célja, de meglátásom szerint episztemológiai szempontból a következő történt.

A korábbi gondolkodási keretrendszer egy elemét állították a figyelem középpontjába, melynek eredményeképpen egy új gondolkodási keretrendszer alakult ki, melyben más hangsúlyok vannak. A reformátorok megigazíttatás központú teológiájának azt az elemét, mely szerint a Krisztust és az ígét hittel megragadó hívők üdvösségének egyedüli forrása a kegyelmes Isten szuverén döntése, kiemelték, és a többi hangsúlyosabb részlet figyelembevétele nélkül kezdték el vizsgálni. S ennek a vizsgálatnak az eredménye egy olyan új koordináta rendszer lett, amelyikben a korábbi meghatározó szempontok (Krisztus, hit) már nem alapvető alkotóelemek. Tulajdonképpen a korábbi, helyes értelmező fogalmi séma egyik elemét kiemelték, és az addigi járulékos figyelem helyett fokálisan figyeltek rá. De ennek a vizsgálatnak a hatásaként előállt egy olyan új elmélet, mely az időbeli kezdetek és teológiai alapokról szóló elmélet lévén, gondolkodási tengelyévé lett az újonnan előálló, értelmező fogalmi sémának. Így hangsúlyeltolódások történtek és történnek ma is. Megjegyzem, hogy ezzel szépen összecseng az is, hogy a Dordrechi Tantételekben és az ezt követő hitvallásokban az üdvbizonyosságot már nem az objektív ige ígéretébe vetett hitre alapozzák, hanem a hívő élet gyümölcseire, mint a részleges üdvígéret bizonyítékaira. Ez azonban nem a Bibliai hit, mely a Zsid 11,1 szerint a reménylett és nem látott dolgok valósága, és az azokról való meggyőződés. Szemünkbe ötlük a korábbi biblikus értelmezési keretrendszer (1Jn 5,13) elhagyása.

A második tábor vizsgálatát összegezve elmondhatjuk, hogy tévedésük oka részben filozófiai, részben kontextuális elemekre épül, mégis leginkább az értelmező fogalmi séma megváltozásából fakad. Ismereteim szerint ebbe az irányba mutat az is, hogy különbséget tettek a szakirodalomban a reformátorok *fides qua creditur* és az ortodoxia *fides quae creditur* hitfelfogása között.

Sebastyén Jenő is foglalkozott a predestinációs problémákkal,³⁷ valamint Barth törekvése is érthető az újabb megfogalmazás irányában.³⁸ Ám más szempontból vizsgálták, s más eredményre jutottak. Tudomásom szerint a fenti episztemológiai aspektusban még nem mutatták be ezt a kérdéskört.

³⁶ Ehhez ld. még Luther, M.: A szolgálai akarat 52. és 124-126. oldalak, továbbá Kálvin, J.: A keresztyén vallás rendszere III, 21. 1-2.

³⁷ Ld. SEBESTYÉN, J.: *A predestináció és problémái*. Budapest: Magyar Vallásos Traktátus Társaság, 1922., valamint SEBESTYÉN, J.: *Református dogmatika*. Budapest, Gödöllő: Iránytű Kiadó, 1994. 104-115. p. ISBN: 963-8306-02-5

³⁸ TÖRÖK, I.: *Dogmatika*. Amsterdam: Free University Press, 1985. 173-176. p. ISBN 9062563562, 9789062563562

A lapsariánus nézetek konkrét kifejtései kettős értelemben felejtkeznek el a perlokúciós hatásról. Egyrészt az Írás perlokúciós hatását szem elől tévesztik, mely az értelmező fogalmi keret váltása miatt következik be. Másrészt azzal sem számolnak, hogy a saját rendszerük kifejtése hatással van annak megértőire. Ez a lapsariánus elméletek által kiváltott hatás talán egybeesik az istenfélelemmel, de a Krisztus iránti feltétlen bizalommal már nem. És ezen a ponton értjük meg, hogy miért nem célszerű ezeket az elméleteket önmagukban hangoztatni. Ugyanis ezek perlokúciós hatása részben éppen ellentétes az Isten által szándékozott Bibliai perlokúciós hatással. Nem a Krisztusban való bizalom erősödik, hanem egyfajta szenvtelen fatalizmus alakul ki. S nem az objektív Igére való nézést, valamint az ígéretekbe vetett bizalmat eredményezi, hanem önmagunkra, vagy Isten titkos gondolataira irányítja a figyelmünket. Ekkor már nem abban bízunk, hogy Krisztus az én bölcsességem, igazságom, szentségem és megváltásom Isten előtt (1Kor 1,30) – amiből minden istenfélelmem, szeretetem, örömöm fakad –, hanem Isten Krisztustól független döntésében bízom, vagy a saját magamon tapasztalt jelek valódiságában – ami Krisztus nélkül akar üdvbizonyosságot adni.

Az is jól látható a fenti elemzésből, hogy a lapsariánus nézetek a hitről, mint perlokúciós aktusról az ismeretre, a tanítás helyességére tették a hangsúlyt. Mintha a kijelentés valamiféle ismeret megértéséért és annak igaznak tartásáért lenne csupán, s nem inkább az üdvösség hittal való megragadásáért.

5 Eredmények összegzése

Összefoglalva a kiválasztást nem tanító és a kiválasztást Isten előre látásával együtt tanító főbb álláspontokat, megállapíthatjuk, hogy valamilyen Szentíráson kívüli tézist tettek gondolkodásuk fő tengelyévé. Értelmező fogalmi sémájuk lényege egy filozófiai igazságosság. A paradoxont nem tartották fenn, és a perlokúciós aktusuk eltér a Szentírásétól.

A reformátorok értelmező fogalmi sémájuk alapján helyesen írtak a predestinációról. Krisztus, a hit és az üdvösség áll a középpontban. Ezt támasztja alá a paradoxon fenntartása is, miszerint Isten szuverén, de az ember felelős. Valamint a perlokúciós aktusuk helyesen: a hit Krisztusban és az istenfélelem.

A lapsariánus nézetek értelmező fogalmi sémája Isten szuverenitására összpontosít. A paradoxont nem tartják fenn. A perlokúciós aktusuk részben éppen ellentétes a biblikus perlokúciós aktussal.

Ez állapítható meg az elemzésekkel. Arra a kérdésre pedig, hogy miért vannak ezek az eltérések, úgy válaszolhatunk, ha az emberi megismerő tevékenységre figyelünk. A

kiválasztást nem tanító és a kiválasztást Isten előre látásával együtt tanító főbb álláspontok más értelmező fogalmi sémára épülnek. Egy olyan koordináta rendszerrel van itt dolgunk, ahol a filozófiai igazságosság a kiindulópont és a legvégső viszonyítási pont.

A reformátoroknál ellenben egy olyan koordináta rendszerrel találkozunk, ahol a koordináta tengelyei (vagyis a minden mást meghatározó tényezők) Krisztus, hit, Biblia, üdvösség. Vagyis egy Krisztusra, hitre, Bibliára összpontosító szoteriológiai kiindulópontot és végső viszonyítási pontot találunk.

A lapsariánus nézetek esetében pedig egy olyan koordináta rendszert látunk, ahol a kiindulópont és a végső viszonyítási pont Isten kiválasztó döntése. Mely nem a hála aktusánál kerül elő, hanem mindent vezérel, mint egy irányító princípium.

Ha továbbmenve azt a kérdést is meg szeretnénk válaszolni, hogy hogyan alakultak ki ezek az eltérő nézőpontok, akkor az episztemológiai módszerek segítségével a következő válaszokat adhatjuk. A kiválasztást nem tanító és a kiválasztást Isten előre látásával együtt tanító álláspontok egyszerűen nem Bibliai alapon indultak el. Így építették fel értelmező fogalmi sémájukat. E miatt nem is képesek fenntartani a biblikus paradoxont, ezért csak az emberi felelősséget hangsúlyozva nem beszélnek Isten szuverenitásáról. Sőt, ugyan e miatt nem tudnak olyan perlokúciós aktust kiváltani, mint amely a Szentírás perlokúciós aktusa. Ők ugyanis a tettekre, és a megfelelésre készítetik az embereket. Nincs szó valódi kegyelemről.

A reformátorok egyszerűen a Bibliából építették fel értelmező fogalmi sémájukat. Ezért tudták fenntartani a paradoxont is és ezért tudtak biblikus perlokúciós aktust kiváltani.

A lapsariánus felfogások esetében egy bonyolultabb változás történt. A reformátorok értelmező fogalmi sémájának egy részletét (éppen a kiválasztást) kiemelték és ez lett egy új kiindulópont számukra. Feltételezhetjük, hogy ez racionalista hatásra történt. E miatt az új értelmező fogalmi sémára építve már nem tudták fenntartani a paradoxont. Az első csoporttal ellentétes végletbe esve egy bizonyos mértékű fatalizmus felé tolódás látható. A harmadik szempontunkat nézve pedig, ez részben éppen ellentétes a biblikus perlokúciós aktussal. Ugyanis nem a Krisztus váltságművébe vetett bizakodásra sarkall, hanem Isten fejében kutakodik, hogy vajon hogyan döntött felőlem.

Arra a kérdésünkre, hogy mi az igazság ebben a kérdésben, illetve hogy a gyakorlati keresztyénség szempontjából közelítve hogyan szóljunk erről a témáról, a következőt felelem. Röviden és tömören fogalmazva a kiválasztástan célja tehát az, hogy a már hitre jutottak Istent dicsőítsék, mert Ő a forrása üdvösségüknek, mely Krisztusban az övék. Ebből kifolyólag Isten kezében biztos helyen vannak, üdvbizonyosságuk van, mely az Evangélium hittal való megragadása által bizonyított. Vagyis fontos a kiválasztástanhoz ragaszkodnunk,

de így, és csak azután szabad kifejtenünk, miután nekünk is és hallgatóinknak is helyes értelmező fogalmi sémánk van.

Szerintem Luther és Kálvin – biblikus gondolkodásuk miatt – nem vette volna magára egyik lapsariánus nézetet sem, mint elméletet. A megigazíttatás biblikus tana volt az értelmező fogalmi sémájuk, melyben az eleve elrendelés nem az alapvető helyek egyikén szerepelt. Éppen ezzel magyarázható az a sok figyelmeztetés és korrekciós intenció, melyet kifejtének a kiválasztástan félreértésének megelőzése végett. Sőt, ennek tudatosítása után érthetően megengedhetőek a kettős kiválasztással kapcsolatos utalásaik is. Éppen úgy, ahogyan a Szentírásban is kevés helyen, de utalás található erre.

Végül arra a megállapításra jutottunk, hogy a predestináció helyes értelmezése, kifejtése és életgyakorlattá alakítása azon áll vagy bukik, hogy biblikus-e az értelmező fogalmi sémánk, fenntartjuk-e a szuverenitás-felelősség paradoxont, és hogy a biblikus perlokúciós aktussal azonosan fejtjük-e ki. A reformátorok szemléletét találtuk leginkább összeegyeztethetőnek a Szentírás kijelentéseivel. Jól tesszük hát, ha biblikusan a megigazíttatásra alapuló értelmező fogalmi sémában gondolkodva közelítjük meg a kiválasztástan kérdését.

Utolsó feladatunk a kutatás során szerzett ismeretek és készségek kiterjesztésével javasolni egy általánosan használható módszert, mely alkalmas különböző dogmatikai kérdések vizsgálatához.

6 Javaslat dogmatikai vizsgálatokhoz

Fenti kutatás eredményeként összegyűjtöttem azokat a fontos szempontokat, melyek segítségünkre lehetnek bármely – a keresztyén dogma történetét vizsgálva – dogmatikai téma elemzése és kifejtése közben, hogy feltárjuk közülük a biblikus látásmódot, és kiderítsük valamennyi értelmezési változat hátterét és alapját. Ezek az elvek az alábbiak.

0. Feladat: A biblia fő üzenetének meghatározása: a megigazulás tana. Elsőként fontos ezen belül elhelyezni a vizsgálandó aktuális kutatási témát, nem fókuszálva rá jobban a kelleténél. De mindezt olyan módon, hogy csak a fő célra vonatkozóan teszünk róla megállapításokat, s nem önmagában. Vagyis a helyes értelmező fogalmi séma meghatározását követően úgy írjuk le egy kezdeti rövid formában a kutatási témát, hogy állandóan tekintettel vagyunk a koordináta rendszer kiinduló pontjára, és az ahhoz való kötődések figyelembe vételével teszünk megállapításokat.

1. A vizsgált témával kapcsolatos bibliai igehelyek kigyűjtése és azok elemzése.

Ezek alapján feltételes állítások megtétele, melyek nem baj, ha egyelőre

ellentmondani látszanak. Vagyis a helyes kiindulás után a bibliai vonatkozások megkeresése és összegzés nélküli leírása.

2. A paradoxonokat meghatározni, melyek biblikus fenntartása szükséges. (Keleti szintetikus igazságfelfogás figyelembe vétele.) Tehát az előző pont összegzése, de mégsem egyszerűsítés ez, hanem egy bizonyos fajta tudatos hátratétele az – emberi megismerésre jellemző – erős logikának.
3. Végletek megállapítása, melyeket a paradoxonok egyik felének elhagyásával lehet kapni. Azért, hogy ezeket ismerjük és elkerüljük! Ugyanis ha ragaszkodni szeretnénk Isten komplex kijelentéséhez, akkor el kell kerülnünk az emberi korlátos ész és értelem ilyen hibázási lehetőségeit.
4. A titok határának kijelölése a konkrét esetben. Vagyis annak a pontos kijelölése, ameddig itt az emberi megértő- és felfogóképesség elmeget. Valamint ki kell jelölni azt a határt is, hogy mi az a terület, ahol már nem szabad semmit sem vizsgálnia, sem megállapításokat tennie. Ez jóllehet világi tudományos szempontból elítélendő lehetne, de hittudományi szempontból el kell kerülnünk a spekulációt. Nem engedhetjük meg, hogy amiről Isten nem akarja, hogy kutakodjunk, mi azt mégis boncolgassuk, és arról elméleteket állítsunk fel. Ez ellene mondana a biblikus perlokúciós aktusnak, ugyanis ez nem istenfélelemre vinne, hanem fennhéjázásra.
5. A vizsgálatot végzők korának és a múltban valamilyen elméletet kialakított teológusok korának meghatározó filozófiai hatásait megvizsgálni és kiküszöbölni. Tehát igyekezni kell lehántani mind az én korom posztmodern és egzisztencialista befolyásoltságát, mind a téma kapcsán éppen aktuálisan vizsgált teológusra ható filozófiai eszméket.
6. A vizsgálatot végzők korának és a múltban valamilyen elméletet kialakított teológusok korabeli aktuális kontextusának hatásait megvizsgálni és kiküszöbölni. Ez azt jelenti, hogy törekedni kell úgy kifejtetni az adott témát, hogy ne reagálni akarjak egy másik nézőpontra. Továbbá a téma kapcsán éppen aktuálisan vizsgált teológust meghatározó kontextust igyekezni kell leemelni az érveléséről.
7. Perlokúciós szempontot figyelembe venni. A 0. pontban megfogalmazott üzenet perlokúciós aktusát meghatározva, témánknak ehhez való kapcsolódását kijelölni.
8. Dogmatikai leírás megtétele a témáról
9. Leírásunk ellenőrzése annak perlokúciós aktusának vizsgálatával, miszerint egybevág-e a Biblia központi üzenetének perlokúciós aktusával.

7 IRODALOMJEGYZÉK

- AUSTIN, J. L.: *Tetten ért szavak*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990. ISBN 963-05-5637-5
- BERKHOF, L.: *Keresztyén dogmatika*. Pécel: Ébredés Alapítvány, 2002. ISBN 963-204-610-2
- BERKHOF, L.: *Systematic Theology*, Edinburgh: The Banner of Truth Trust, 1959. ISBN-10: 0851510566, ISBN-13: 978-0851510569
- COLIJN, J. *Egyetemes egyháztörténet*. (hely megjelölése nélkül) Iránytű Alapítvány, 2001. ISBN 963-9055-08-5.
- DOHÁNYOS, J. *Hol van megírva?*. Bp.: Evangéliumi Kiadó, 2006. ISBN 963-7369-05-8.
- Dordrehti Kánonok*. Kolozsvár: Koinónia Kiadó, 2000. ISBN: 9789738022096
- KAISER, B.: *Fundamentaltheologie – Dogmatik I.* egyetemi jegyzet, Révkomárom: 2008.
- KAISER, B.: *Hermeneutika*. Egyetemi jegyzet, Révkomárom: 2010.
- KAISER, B.: *Istentan – Isten dogmája*. Egyetemi jegyzet, Révkomárom: 2010.
- KAISER, B.: *Szimbolika II. tantárgy előadásai 2010. tavaszán a komáromi Selye János Egyetemen*
- KÁLVIN, J. *A keresztyén vallás rendszere*. Bp.: Kálvin Kiadó, 1995. ISBN 963-300-599-x, ISBN 963-300-600-7.
- LUTHER, M. *A szolgálai akarat*. Bp.: Magyarországi Luther Szövetség, 2006. ISBN 963-8434-16-3. ISSN 1217-6842.
- LUTHER, M.: *Kis Káté*. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1929.
- MOLNÁR, J.: *Keresztyénség*. Révkomárom: Calvin J. Teológiai Akadémia, 2003. ISBN 80-968727-2-9
- NIESEL, W. *Kálvin teológiája*. Bp.: Kálvin Kiadó, 1998. ISBN 963-300-737-2.
- PANNENBERG, W.: *Teológia és filozófia*. Budapest: L'Harmattan, 2009. ISBN 978-963-9457-61-4
- PINK, A. W.: *Isten szuverenitása*. Miskolc: Károlyi Gáspár Teológiai és Missziói Intézet Alapítvány, 1998. ISBN 963-03-5784-4
- POLÁNYI, M. *A személyes tudás*. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó, 1994. ISBN 963-7978-60-7
- ROTTERDAMI ERASMUS. *A szabad döntésről*. Bp.: Jel Könyvkiadó, 2004. ISBN 963-9318-75-2.

- SEATON, W. J.: *A kálvinizmus öt pontja*, Kolozsvár, Koinónia Kiadó, 1997. ISBN 973-8022-27-4
- SEBESTYÉN, J.: *Református dogmatika*. Budapest, Gödöllő: Iránytű Kiadó, 1994. ISBN: 963-8306-02-5
- SEBESTYÉN, J.: *A predesztináció és problémái*. Budapest: Magyar Vallásos Traktátus Társaság, 1922.
- Szent Biblia. (Károli ford.)*. Bp.: Magyar Bibliatársulat, 2001. ISBN 963-300-897-2.
- TÖRÖK, I.: *Dogmatika*. Amsterdam: Free Universty Press, 1985. ISBN 9062563562, 9789062563562
- TÖRÖK, I. - Kocsis, E. – Szűcs, F.: *Dogmatikai Prolegomena*. Budapest: Református Zsinati Iroda, 2000. ISBN 963-8360-44-5, ISSN 0866-1030
- Westminsteri Hitvallás*. Kolozsvár: Koinónia Kiadó, 1999. ISBN: 9789739890380